

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
з навчальних дисциплін професійної та загальної підготовки
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за
освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія)
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

2022-2023 навчальний рік

Розробники програми:

Опря І. А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії.

Адамовський В. І., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін.

Ухвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № 12 від 20 грудня 2022 року

Завідувач кафедри

Валерій СТЕПАНКОВ

Затверджено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти історичного факультету

Протокол № 12 від 23 грудня 2022 року

Голова ради

Валерій СТЕПАНКОВ

Затверджено вченою радою історичного факультету

Протокол № 10 від 23 грудня 2022 року

Декан факультету

Анатолій ГЛУШКОВЕЦЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО

Керівник

групи забезпечення освітньої програми

Ігор ОПРЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація здобувачів вищої освіти спеціальності проводиться у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія» та навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання за спеціальністю 014 «Середня освіта. Історія». Забезпечення атестації здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

У відповідності до освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія» та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю 014 «Середня освіта. Історія», затвердженого рішенням Вченої ради Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, формою атестації здобувачів вищої освіти є комплексний кваліфікаційний екзамен. Він передбачає оцінювання результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою.

До структури атестаційного екзамену входить оцінювання компетентностей з навчальних дисциплін професійної підготовки: Методика викладання історії, Історія України, Новітня історія країн Європи і Америки, Новітня історія країн Азії і Африки, Історія української культури; та загальної підготовки: Історія зарубіжної культури.

Метою проведення кваліфікаційного екзамену є перевірка результатів навчання, набутих професійних знань та навичок у практичній діяльності здобувачів вищої освіти.

Для проведення атестації здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» ОПП «Середня освіта. Історія» спеціальності 014 «Середня освіта. Історія» створюється екзаменаційна комісія. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець у відповідній галузі або провідний науковець відповідного напрямку наукової діяльності. Головою екзаменаційної комісії також може призначатись науково-педагогічний працівник з напрямку підготовки/спеціальності, який не є працівником університету.

Розклад роботи кожної екзаменаційної комісії складається випусковою кафедрою, узгоджується з головою екзаменаційної комісії за встановленою формою. Кваліфікаційний екзамен проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови екзаменаційної комісії.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали навчальний план підготовки бакалавра. Остаточна ухвала про видачу студентові випускного курсу диплома з відзнакою виноситься на засіданні екзаменаційної комісії з урахуванням результатів його державної атестації та поданих матеріалів до екзаменаційної комісії.

Атестація завершується видачою документу державного зразка про присудження студентам ступеня бакалавра із присвоєнням кваліфікації: Бакалавр освіти (за предметною спеціальністю «Історія»), Вчитель історії.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Методика викладання історії

Предмет і завдання курсу «Методика викладання історії».

Методика викладання історії, як наукова педагогічна дисципліна. Виникнення методичної системи навчання історії. Роль українських істориків і педагогів в розвитку методичних ідей. Місце методики викладання серед інших наук. Завдання, зміст і структура курсу.

Мета, завдання і зміст шкільної історичної освіти.

Завдання і зміст історичної освіти, її структура. Вивчення курсів історії в середній школі. Шкільні навчальні програми та підручники історії. Зв'язок курсів історії з іншими навчальними дисциплінами: практичний компонент.

Сучасна шкільна історична освіта в Україні.

Особливості та перспективи розвитку. Особливості сучасної системи шкільної історичної освіти. Комплексний характер завдань вивчення історії: формування знань, умінь, творчого мислення, переконань та ціннісних орієнтацій. Основні компоненти змісту історичної освіти. Історичні факти та їх роль у вивченні історії. Класифікація історичних понять та методика їх формування. Емпіричний і теоретичний рівні засвоєння учнями навчального історичного матеріалу.

Пізнавальні можливості учнів при вивченні історії.

Індивідуально-психологічні фактори організації пізнавальної діяльності учнів. Мотивація навчання історії. Поняття навченості. Прийоми та засоби актуалізації і підкріплення мотивів у навчанні історії. Проблемна ситуація, рольова, ситуація вибору, успіху – прийоми і засоби мотивації. Оцінка та відмітка як засоби мотивації. Основні фактори розвитку в учнів пізнавального інтересу до історії.

Розвиток пізнавальних здібностей учнів при вивченні історії.

Розвиваюче навчання, його характерні риси при вивченні історії. Класифікація умінь та навичок учнів. Етапи формування умінь та навичок учнів. Проблемне навчання історії.

Завдання, прийоми і засоби організації творчої діяльності учнів на уроках історії.

Творча діяльність учнів у процесі вивчення історії в школі. Пошукова активність учнів на уроках історії й позаурочних заняттях. Прийоми організації творчої діяльності учнів на уроках історії.

Методи і прийоми навчання історії в школі.

Поняття та функції методів і прийомів навчання. Класифікація методів навчання. Особливості і роль наочності при вивченні історії. Класифікація наочних засобів навчання. Прийоми наочного викладання історії у школі. Види прийомів навчання. Засоби навчання та їх роль у навчальному процесі. Інноваційні технології у викладанні історії.

Прийоми роботи з історичними документами.

Історичні документи на заняттях з історії в школі. Прийоми роботи з

історичними документами на уроці історії. Художня література та прийоми її використання. Активізація пізнавальної діяльності учнів з використанням історичних документів.

Сучасний урок історії.

Вимоги до сучасного уроку історії. Типи уроків історії. Нестандартні уроки історії. Структура уроку історії. Підготовка вчителів до уроку та його проведення. Аналіз уроку історії. Типологія уроків історії. Взаємозв'язок між метою уроку та його типом. Взаємозв'язок макроструктури і мікроструктури уроку. Загальні та відмінні елементи макроструктури уроків історії різних типів, прийоми їх проведення. Урок формування вмінь і навичок: його макроструктура та мікроструктура. Місце та роль уроку засвоєння нових знань у системі викладання історії. Структура уроку засвоєння нових знань. Сприйняття і усвідомлення нового матеріалу, осмислення знань як етапи макроструктури уроку. Узагальнення та систематизація знань. Домашнє завдання. Етапи, прийоми та засоби формування вмінь на уроках історії. Предметні вміння й особливості їх формування. Комбінований урок з історії. Нестандартні уроки з історії, їх сутність і особливості використання в практиці викладання історії у школі.

Система перевірки і оцінки знань учнів в процесі викладання історії.

Завдання і зміст перевірки та оцінки знань учнів з історії. Основні вимоги до знань учнів з історії. Організація, форми і прийоми перевірки знань учнів з історії. Оцінювання знань учнів. 12-бальна система оцінювання. Тести при перевірці знань учнів з історії. Рейтингова система оцінювання знань учнів з історії. Тематичний облік знань учнів. ЗНО: зміст, сутність, організація та проведення.

Позакласна робота з історії.

Поняття позакласної роботи з історії, її риси та завдання. Зміст позакласної роботи з історії. Основні форми позакласної роботи з історії та методика їх проведення. Екскурсійна робота. Види екскурсій. Історичні олімпіади й вечори, їх зміст і організація. Роль історичних гуртків і учнівських об'єднань у позакласній роботі. Місце та роль у позакласній роботі історичних турнірів та історичних вечорів. Використання проектно-методики у позакласній роботі.

Вивчення регіональної історії в курсі історії України.

Роль і місце історико-краєзнавчого матеріалу у вивченні вітчизняної історії. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України. Краєзнавча робота. Проблема добору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи.

Технічні засоби навчання при вивченні історії в школі.

Психолого-педагогічні основи застосування ТЗН при вивченні історії. Аналіз фонду ТЗН. Методичні прийоми використання ТЗН на уроках історії. Комп'ютер при викладанні історії.

Методи і технології навчання громадянської освіти.

Актуальність вивчення курсу «громадянська освіта» в сучасній школі. Система освітніх і громадянських компетентностей. Методи і прийоми навчання громадянської освіти. Класифікація засобів навчання та їх

використання в освітньому процесі. Проблема оцінювання навчальних досягнень учнів з курсу «громадянська освіта».

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Баханов К. О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Ч.1. Ч.2. Харків, 2017.
2. Баханов К. О. Професійний довідник учителя історії. Харків, 2011.
3. Баханов К. О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя, 2002.
4. Боровець І., Дубінський В., Паур І. Навчання історії в зарубіжній школі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ, 1997.
6. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2003.
7. Вороліс М. Г. Методика викладання історії в середній загальноосвітній школі. Вінниця, 2005.
8. Вяземский Е. Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории: учеб. для студ. высш. учеб. заведения. Москва, 2003.
9. Горохівський П. І. Теорія та методика навчання історії. Курс лекцій. Умань, 2016.
10. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2019.
11. Курилів В. Методика викладання історії: навчальний посібник. Львів, Торонто, 2003.
12. Левітас Ф. Л., Салата О. А. Методика викладання історії. Харків, 2006.
13. Мельник Л. Г. Методика викладання історії в середній школі. Київ, 1974.
14. Никулина Н. Ю. Методика преподавания истории в средней школе: учебное пособие. Калининград, 2000.
15. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К., 2006.
16. Старєва А. М. Методика навчання історії: особистісно орієнтоване подання: навч. посібник. Миколаїв, 2008.

Історія України

Українські землі у давню добу

Хронологічні рамки та періодизація давньої історії України. Заселення території України в палеоліті та мезоліті. Стоянки перших людей. Форма їх суспільної організації. Первісне стадо. Людина сучасного типу. Виникнення родової організації, племен, сім'ї. Основні заняття людей, знаряддя праці. Найдавніші релігійні уявлення людини.

Доба неоліту та енеоліту. Основні археологічні культури. Трипільська культура та її традиції в археологічних культурах пізніших народів. Населення

України в епоху бронзи та залізного віку.

Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я.

Причини і наслідки грецької колонізації у Причорномор'ї. Формування трьох основних центрів та їх округ: Ольвії, Боспору Кіммерійського, Херсонесу. Соціальний та економічний розвиток міст-держав, їхній політичний устрій.

Українські землі в II ст. до н.е. – у VIII ст. н.е.

Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян – венетів, антів і склавинів. Теорії їхнього походження. Велике переселення народів та його вплив на зміну етнічної карти Східної Європи і українських земель. Антський і склавинський племінні союзи та їх місце в історії України. Господарство, суспільно-політичне та духовне життя антів.

Протодержавні політичні об'єднання («землі», «княжіння») східних (праукраїнських) слов'ян у лісостеповій зоні України. Еволюція їх суспільно-політичного устрою.

Виникнення Київської держави та її становище у IX – в першій половині X ст.

Передумови виникнення Київської Русі та її етнічні коріння. Періодизація історії Русі. Теорії походження Київської Русі. Особливості державотворення в Західній та Східній Європі. Перетворення Києва на державний центр у Середньому Подніпров'ї. Династія Києвичів. Дір і Аскольд, їх внутрішня та зовнішня політика. Кінець династії Києвичів. Правління Олега та Ігоря. На шляху до імперії.

Зміцнення та розвиток Руської держави у другій половині X - в першій половині XII ст.

Княгиня Ольга. Перші спроби регламентації данини й адміністративно-судової системи на Русі. Зовнішня політика Ольги. Воєнна активність Русі у 60-і - на початку 70-х рр. X ст. Святослав. Проведення адміністративної реформи. Відносини Київської держави з Візантією, Болгарією, Хозарією, печенігами.

Боротьба за владу між синами Святослава Олегом і Володимиром. Утвердження Володимира на Київському столі. Проведення адміністративної реформи. Зміцнення системи державної влади на місцях. Завершення процесу складання державної території. Релігійна реформа. Зовнішня політика Володимира.

Зміцнення централізованої влади в Київській Русі Ярославом Мудрим. Внутрішня і зовнішня політика. "Руська правда". Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи.

Політична роздробленість Руської держави. Утворення Галицько-Волинської держави

Причини роздробленості Русі. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Зростання політичної і економічної могутності місцевих центрів.

Державні утворення Середнього Подніпров'я: Київська, Чернігівська та Переяславська держави – "землі". Економічне та політичне зростання Галицького князівства за Ростиславичів. Ярослав Осмомисл. Волинська земля,

її економічне і політичне становище. Роман Мстиславович. Об'єднання Галицької і Волинської землі, утворення Галицько-Волинської держави.

Галицько-Волинська держава

Внутрішня і зовнішня політика Романа Мстиславовича.

Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Руські князівства під ігом Золотої Орди. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав.

Галицько-Волинська держава в останні десятиріччя XIII – в першій половині XIV ст. Князь Лев Данилович. Король Юрій I. Утворення Галицької митрополії. Останні галицько-волинські князі (Андрій I, Юрій II Болеслав).

Українські землі під владою Литви (друга половина XIV – перша половина XVI. ст.)

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського (ВКЛ). Включення до ВКЛ Східної Волині, Сіверщини, Київщини і Поділля. Відносини з Золотою Ордою за князювання Ольгерда. Політика великих литовських князів на українських землях.

Кревська унія 1385 р., її сутність і наслідки для українських земель. Литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика.

Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти, надання їй князівських привілеїв. Сейми. Етнічні процеси. Формування шляхетських і магнатських землеволодінь. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Руйнування общини.

Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі

Причини і теорії походження, джерела, місце та час виникнення українського козацтва. Передумови створення військової організації козацтва.

Виникнення перших Січей. Дмитро Вишневецький та його діяльність. Військове мистецтво, життя, та побут січовиків. Військово-політична організація Запорозької Січі. Запорозька Січ – державно-політичне утворення українського народу.

Україна в середині – др. пол. XVI ст. Люблінська унія.

Політичне становище українських земель у середині XVI ст. Українська шляхта. Князь В. К. Острозький. Передумови об'єднання Великого князівства Литовського і Польського королівства. Люблінський сейм 1569 р. Суспільно-політичні зміни на українських землях після Люблінської унії. Оцінка Люблінської унії в українській та зарубіжній історіографії.

Становище православної церкви. Православні братства. Церковний собор в Бересті 1596 р., утворення Української греко-католицької церкви. Вплив Берестейської унії на розвиток церковного життя в Україні. Відновлення вищої православної ієрархії. Й. Борецький. Митрополит П. Могила.

Умови і стан розвитку української культури. Стан шкільництва. Острозька академія. Братські школи. Утворення Києво-Могилянської академії. Книгодрукування. І. Федоров.

Українське козацтво та Запорозької Січі в другій половині XVI – першій половині XVII ст.

Зростання ролі козацтва в житті України в другій половині XVI ст. Утворення реєстрового козацтва. Повстання 1591-1596 рр. під проводом К. Косинського та С. Наливайка. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Участь українського козацтва у Хотинській війні.

Козацько-селянські повстання 20–30-х рр. XVII ст. Ординація Війська запорозького 1638 р.

Українська національна революція середини XVII ст. Утворення Української козацької держави.

Причини та передумови революції. Характерні риси, рушійні сили та періодизація. Історіографія проблеми.

Початок революції. Б. Хмельницький. Розвиток національно-визвольної боротьби протягом першого етапу революції (1648 – 1652 рр.) Становлення Української козацької держави – Гетьманату. Органи державної влади та адміністративно-територіальний устрій. Українська армія. Сподвижники Богдана Хмельницького. Місце козацької України в міжнародних відносинах тогочасної Європи.

Військово-політична боротьба в 1653 – 1657 рр. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р., її оцінка в історіографії. Перебіг воєнних дій проти Польщі в 1654 – 1657 рр.

Гетьманство Івана Виговського, його внутрішня і зовнішня політика. Гадяцька угода 1658 р. Російсько-українська війна 1658 – 1659 рр. Гетьман Юрій Хмельницький (1659 – 1662 рр.). Гетьман Павло Тетеря та його діяльність. Ніжинська «чорна» рада 1663 р., її наслідки для Української держави. Гетьман П. Дорошенко, його боротьба за відновлення єдності української держави. Андрусівське перемир'я 1667 р., його наслідки для України. Причини поразки та наслідки Української національної революції.

Лівобережна Гетьманщина в другій половині XVII ст.

Розкол козацької України в 1663 р. та утворення окремого гетьманства на Лівобережжі. Правління Івана Брюховецького. Гетьман Дем'ян Многогрішний. Глухівські статті 1669 р. Правління Івана Самойловича, його внутрішня та зовнішня політика.

Запорозька Січ у другій половині XVII ст. Кошовий отаман Іван Сірко.

Українська колонізація Слобожанщини. Заснування слобідських міст. Формування адміністративного устрою Слобожанщини.

Адміністративно-територіальний устрій Лівобережної Гетьманщини та Слобідської України. Органи влади. Соціальні стани. Землеволодіння. Розвиток сільського господарства, ремесла, торгівлі. Підпорядкування української православної церкви Московському патріархатові.

Українські землі наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Прихід до влади гетьмана Івана Мазепи. Коломацькі статті 1687 р. Зовнішня та внутрішня політика Мазепи. Участь українських полків у Північній війні. Становлення українсько-шведського союзу. Полтавська битва 1709 р., її наслідки для України. Місце гетьмана І. Мазепи в національно-визвольному русі. Оцінка його діяльності в історіографії.

Пилип Орлик – гетьман в еміграції. „Пакти і Конституція законів і вольностей Війська Запорозького”.

Правління гетьмана Івана Скоропадського в Україні-Гетьманщині. Павло Полуботок.

Україна-Гетьманщина в середині – другій половині XVIII ст.

Правління Данила Апостола (1727-1734 рр.). Діяльність „Правління гетьманського уряду”. Відновлення гетьманату у 1750 р. Гетьман Кирило Розумовський, його діяльність.

Остаточна ліквідація гетьманату в Україні за правління Катерини II. Діяльність П. Румянцева на Лівобережній Україні. Зруйнування Запорозької Січі. Петро Калнишевський.

Правобережна Україна в другій половині XVIII ст.

Причини розгортання національно-визвольної боротьби. Гайдамацький рух. Коліївщина. М.Залізник. Опришківський рух. Поділи Речі Посполитої та українські землі.

Суспільні трансформації та розвиток України у першій пол. XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій і управління українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Структура народонаселення України. Національні меншини. Економічний розвиток України у першій половині XIX століття. Криза кріпосництва та розвиток нових соціально-економічних відносин в Україні. Російські і польські революційні рухи в Україні 1820-1830 років. Революція 1848-1849 років у Австрії і Західна Україна. Кирило-Мефодіївське товариство

України у другій пол. XIX – поч. XX ст.

Кримська війна і Україна. Початок другої фази українського націєтворення. Слов'янська ідея в українській суспільно-політичній думці середини XIX ст. Суспільно-політичне життя на західно-українських землях у 50-80 рр. XIX ст. Москвофіли, народовці, радикали. Суспільно-політичне життя в українських губерніях Російської імперії у 50-80 рр. XIX ст. Хлопомани. Українофільство. Громади. «Великі реформи» та їх впровадження в українських губерніях Російської імперії. Розвиток сільського господарства та промисловості в Україні в пореформенний період. Початок третьої (політичної) фази українського націєтворення. Формування та діяльність українських політичних партій .

Україна на початку XX ст.

Україна в період російської революції 1905 – 1907 рр. Реалізація столипінської аграрної реформи в українських губерніях Російської імперії. Україна і Перша світова війна.

Українська національно-демократична революція 1917–1922 рр.

Україна в добу Центральної Ради. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського. Українська Народна Республіка за Директорії. Західно-Українська Народна Республіка. Створення комуністичного режиму в Україні

Україна в 20-30-ті роки XX ст.

Нова економічна політика в УСРР Суспільно-політичне життя в умовах непу Індустріалізація УСРР. Колективізація сільського господарства України.

Утворення СРСР. Статус України в складі Радянського Союзу. Національно - культурна політика більшовиків. Голодомор 1932 -1933 рр.: величезна трагедія українського села. Суспільно -політичні процеси в радянській Україні. Масові репресії. Західноукраїнські землі у Міжвоєнний період

Україна напередодні і в період Другої світової війни

Україна напередодні та на початковому етапі Другої світової війни. Початок німецько-радянської війни. Бойові дії на Території України у 1941–1944 рр. Окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні. Радянський партизанський рух і комуністичне підпілля. Внесок України у перемогу над нацизмом

Україна в роки системної кризи радянського ладу та суверенізації республік (1946 – 1991).

Україна у завершальну добу сталінізму (1945 – 1953). Голодомор в Україні 1946–1947 рр. Україна за керівництва Микити Хрущова. Україна в добу «застою». Дисидентський рух в Україні. Україна в період перебудови Михайла Горбачова. Україна напередодні суверенізації.

Україна в добу незалежності

Проголошення незалежності. Україна за президентства Леоніда Кравчука і Леоніда Кучми. Утвердження незалежної України. Президентство Віктора Ющенка і Віктора Януковича. Євромайдан і Революція гідності. Президентство Петра Порошенка. Анексія Кримського п-ва і війна на Донбасі. 2019 рік: початок президентства Володимира Зеленського. Спроби виведення України з кризи.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985 – 1991 рр.): навч. посіб. Київ, 2004.
2. Бойко О. Новітня історія України (2014 – 2019 рр.): навч. посіб. Київ, 2020.
3. Бойко О. Д. Історія України. Київ, 2002.
4. Борисенко В. Курс української історії. Київ, 1997.
5. Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. Київ, 1995.
6. Винокур І., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. Київ, 1996.
7. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. Київ, 1995.
8. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ – ХХ століття. Київ, 2019.
9. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ, 2022.
10. Гунчак Т. Україна: ХХ століття. Київ, 2005.
11. Історія України: нове бачення. у 2 т. / Під ред. В. А. Смолія. Київ, 1996.
12. Історія України: Новітня доба: навч. посібник / [В. М. Литвин, В. Ф. Колесник, А. Г. Слюсаренко та ін.]; за ред. В. М. Литвина. Київ, 2012.

- 13.Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України. Ч. III: 1917 – 2003: підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків, 2004.
- 14.Кондратюк К. Новітня історія України. 1914 – 1945 рр.: навч. посібник. Львів, 2007.
- 15.Коріненко П. С., Фартушняк А. К. Курс лекцій з історії України. у чотирьох частинах. Ч. III – IV: Новітня історія України. Тернопіль, 2007.
- 16.Кудряченко А. І., Калінічева Г. І., Костиця А. А. Політична історія України ХХ століття: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2006.
- 17.Литвин В. Історія України. у 3 т. Київ, 2005.
- 18.Пасічник М. С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: навчальний посібник. Київ, 2006.
- 19.Слюсаренко А. Г., Гусев В. І., Литвин В. М. та ін. Новітня історія України (1900 – 2000): підручник. Київ, 2002.
- 20.Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: навчальний посібник. Київ, 1999.
- 21.Гирич І. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок ХХ ст. Тернопіль, 2013.
- 22.Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX – ХХ століття. Київ, 2019.

Новітня історія країн Європи і Америки.

Період Новітньої історії та його головні закономірності.

Періодизація всесвітньої історії в сучасній історичній науці. Методологічні принципи визначення новітнього періоду розвитку людського суспільства. Зміст та завдання курсу. Вплив фактору завершення Першої світової війни 1914 – 1918 рр. та її підсумків на становище в країнах-переможницях та в переможених країнах. Міжнародно-політичні наслідки приходу до влади в Росії більшовиків і створення СРСР. Науково-технічний прогрес в розвинутих країнах світу, його вплив на соціально-економічний та політичний розвиток капіталістичних країн, зростання економічного добробуту населення.

Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.

Брестський мир. «14 пунктів Вільсона». Поразка Німеччини та держав Четверного союзу. Вихід з війни Болгарії, Туреччини, Австро-Угорщини. Паризька мирна конференція 1919 р. Вироблення Версальського мирного договору 1919 р., його зміст. Укладення мирних договорів з іншими учасниками Четверного союзу – Австрією (Сен-Жерменський мирний договір), Болгарією (Нейський мирний договір), Угорщиною (Тріанонський мирний договір) та Туреччиною (Севрський, Лозанський мирні договори). Характер версальської системи в Європі, її історичні наслідки. Вашингтонська конференція 1921 – 1922 рр. її наслідки. Характер Версальсько-Вашингтонської системи. Генуезька конференція, Рапалльський договір. Гаагська конференція. Лозанська конференція. План Дауеса. Локарнська конференція. Пакт Бріана – Келлога. План Юнга.

США у 1918 – 1939 рр.

Наслідки першої світової війни для США – перетворення країни на найпотужнішу капіталістичну державу світу. Стабілізація капіталізму в США («проспериті»). Політика урядів Гардінга та Куліджа. Економічна криза 1929 – 1933 рр. Президентські вибори 1932 р. та прихід до влади уряду Ф. Рузвельта. «Новий курс» Зовнішня політика Рузвельта. Перемога Рузвельта на виборах 1936 р. Економічна криза 1937 – 1938 рр. Зовнішня політика США напередодні Другої світової війни.

Канада 1918 – 1939 рр.

Наслідки Першої світової війни для Канади. Канада під час стабілізації капіталізму. Конституційна криза 1926 р. Вестмінстерський статут 1931 р. Канада під час світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Політика консервативного уряду Р. Беннета. Поразка консерваторів на виборах та прихід до влади уряду лібералів на чолі з Маккензі Кінгом. Загострення національного питання в країні. Режим Дюпlesi у Квебеку. Соціальне законодавство. Проблема Народного фронту в Канаді. Зовнішня політика Канади напередодні Другої світової війни.

Великобританія у 1918 – 1939 рр.

Економічне і політичне становище Великобританії після Першої світової війни. Парламентські вибори 1918 р. Уряд Ллойд Джорджа і його політика. Економічна криза 1920 – 1921 рр. Британська колоніальна система після Першої світової війни. Великобританія і Версальсько-Вашингтонська система. Становище Великобританії напередодні Другої світової війни. Консервативні уряди Болдуїна і Чемберлена. Імперська конференція 1937 р. Зовнішня політика Великобританії напередодні Другої світової війни. Англо-франко-радянські переговори 1939 р.

Франція у 1918 – 1939 рр.

Економічне та політичне становище Франції після Першої світової війни. Внутрішня та зовнішня політика уряду Ж. Клемансо. Англо-французькі суперечності після Першої світової війни. Окупація Рура. Соціально-політична стабілізація у Франції. Франція під час світової економічної кризи 20-х – початку 30-х рр. Фашистський путч 1934 р. та його провал. Діяльність Народного фронту. Мюнхенська політика правлячих кіл. Розкол Народного фронту. Франція напередодні Другої світової війни.

Італія 1918 – 1939 рр.

Наслідки Першої світової війни для Італії. Зародження фашистського руху. «Похід» фашистів в Рим і прихід до влади фашизму. Початковий період фашистського правління в Італії. Соціально-політична стабілізація в Італії. Встановлення тоталітарної фашистської диктатури в Італії. Беніто Мусоліні. Агресивна середземноморська та балканська зовнішня політика фашистської Італії. Економічна криза 1929 – 1933 рр. в Італії. Політика «автаркії». Фашистська «корпоративна система». Агресія Італії проти Ефіопії. Захоплення Італією Албанії. Економічне та політичне становище Італії напередодні Другої світової війни.

Німеччина у 1918 – 1939 рр.

Листопадова революція в Німеччині (1918 – 1919 рр.). Ваймарська республіка (1919 – 1933 рр.). Прийняття Ваймарської конституції, її зміст. Рапалльський договір. Політична криза 1923 р. в країні. План Дауеса. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Прихід нацистів до влади. Нацистська диктатура в Німеччині (1933 – 1939 рр.). Соціально-політична суть та соціальна база нацизму. Соціальна політика, фашизація та мілітаризація внутрішнього життя країни. Порушення Гітлером воєнних статей Версальського договору та Рейнського гарантійного пакту. Позиція західних держав, їх політика «умиротворення» агресора. Початок створення Німеччиною агресивного блоку. Захоплення Німеччиною Австрії. Зародження антифашистського руху Опору в Німеччині. Загострення суперечностей між Німеччиною та західними демократіями. Мюнхенська угода 1938 р. та поділ Чехословаччини. Політика західних держав і використання її Гітлером. Плани Гітлера на світове панування, підготовка до їх реалізації після 1938 р.

Друга світова війна (1939 – 1945 рр.)

Передумови, причини, характер, періодизація Другої світової війни. Агресія Німеччини й СРСР проти Польщі. Оголошення війни Німеччині Англією й Францією. Дивна війна. Радянсько-фінська війна та її наслідки. Завоювання Німеччиною Голландії, Бельгії, Франції. Битва за Англію. Анексія Радянським Союзом Литви, Латвії, Естонії, Бессарабії й Північної Буковини. Вторгнення Німеччини та союзників на Балкани, захоплення Криту. План «Барбаросса». Напад Німеччини на СРСР. Нацистський окупаційний режим в Європейських країнах і на окупованій території СРСР. Рух опору. Напад японських військ на Перл-Харбор та вступ США у війну. Бойові дії на Півночі Африки наприкінці 1942 р. – в першій половині 1943 р. Бойові дії на Східному фронті в 1943 р. Сталінградська і Курська битви, їх історичне значення. Завоювання союзними військами Сицилії, вторгнення в Південну Італію. Відкриття другого фронту. Наступ радянських та союзних військ у 1944 – 1945 рр. Берлінська операція. Капітуляція Німеччини. Розгром Квантунської армії. Капітуляція Японії.

Основні тенденції розвитку індустріального та постіндустріального суспільства у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Суспільний розвиток у післявоєнний період. Характер і основний зміст сучасної епохи. Економічний розвиток двох систем. Роль і вплив НТР у повоєнному світі. Метаморфози сучасного капіталізму. Постіндустріальне суспільство. Партійно-політична система та її роль у сучасному суспільстві. Лівий рух та його трансформація. Глобальні проблеми сучасності. Міжнародний тероризм у сучасному світі: причини, прояви, наслідки.

США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

США у повоєнні роки. Політика демократичної та республіканської адміністрацій (1945 – 1960). Демократи при владі (1961 – 1968 рр.). США у 1969 – 1980 рр. «Ера республіканців» (1981 – 1993). Зовнішня та внутрішня політика Р. Рейгана. Прихід до влади Демократичної партії. Адміністрація Б. Клінтона (1993 – 2000). Внутрішня і зовнішня політика республіканської адміністрації Дж. Буша-молодшого на початку ХХІ ст. Виборча кампанія

2008 р. і прихід до влади демократів. США за адміністрації Б. Обама. США за адміністрації Д. Трампа.

Канада у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Підсумки Другої світової війни для Канади. Політичне життя і зовнішньополітичні орієнтири Канади в 50 – 60-х рр. Загострення франко-канадської національної проблеми в 60-х рр. Особливості економічного розвитку. Адміністрація Трюдо. Парламентські вибори 1984 р. і прихід до влади консервативного уряду Малруні. Зовнішня політика Канади в другій половині 80-х – початку 90-х рр. Економічний розвиток і характер відносин з США. Конституційна криза початку 90-х рр. Сучасне політичне життя і зовнішня політика Канади.

Великобританія у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Внутрішня і зовнішня політика лейбористських урядів 1945 – 1951 рр. Правління консерваторів (1951 – 1964). Велика Британія в умовах економічної і політичної нестабільності (1964 – 1979). Економічна і соціальна політика консервативного уряду Маргарет Тетчер. Період правління нових лейбористів. Економічний розвиток Великобританії на сучасному етапі. Особливості внутрішньополітичного розвитку на сучасному етапі. Проблема Ольстеру.

Франція у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Політичне і соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Четверта республіка Конституція Четвертої республіки. Розпад французької колоніальної імперії. Падіння Четвертої республіки. П'ята республіка. Конституція П'ятої республіки. Зовнішня і внутрішня політика де Голля. Референдум і парламентські вибори 1962 р. Криза П'ятої республіки і масові молодіжні виступи 1968 р. Відставка де Голля. Прихід до влади Помпіду. Внутрішньополітичне життя і зовнішня політика Франції в 70 – 80-х рр. Президентські вибори 1981 і 1988 рр. Особливості політичних підходів Жискарад'Естена і Мітерана. Основні тенденції економічного розвитку Франції на сучасному етапі. Найважливіші події в політичному житті країни на сучасному етапі. Основні зовнішньополітичні пріоритети сучасної Франції.

ФРН у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Політичні, економічні і духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Берлінської /Потсдамської/ конференції з німецького питання. Берлінська криза 1948 р. Утворення ФРН і НДР. Вступ ФРН у НАТО. Внутрішня політика уряду Аденауера. Вступ НДР до Організації Варшавського Договору. Берлінська криза 1961 р. Відставка Аденауера. Утворення «великої коаліції». Вибори в бундестаг 1969 р. і утворення «малої коаліції». Зовнішня і внутрішня політика ФРН. «Східна політика» уряду Брандта. Прихід до влади канцлера Шмідта. Парламентські вибори 1983 р. і прихід до влади правохристиянської коаліції канцлера Коля. Зовнішня політика і соціально-економічний розвиток ФРН у 80-х рр. Утворення об'єднаної Німеччини. Особливості економічного розвитку Німеччини на сучасному етапі. Особливості внутрішньополітичного та соціального розвитку Німеччини на початку ХХІ століття. Основні пріоритети та напрямки зовнішньої політики Німеччини на сучасному етапі.

Італія у другій половині ХХ– на початку ХХІ ст.

Повоєнна відбудова Італії. Правоцентристські уряди Італії (1948 – 1963). Італійське «економічне диво» 1950 – 1960-х років. Радикалізація суспільно-політичного життя. Політика «національної солідарності» (1976 – 1979). Економічний розвиток та зміни в соціально–психологічному просторі Італії у 70 – 80 ті рр. ХХ ст. Неоконсервативний політичний курс уряду Б. Краксі (1983 – 1987 роки). Повернення до влади християнських демократів. Кабінет Андреотті. Основні тенденції економічного розвитку. Внутрішньополітичні і соціальні проблеми сучасної Італії. Міжнародні позиції Італії.

Міжнародні відносини на рубежі ХХ – ХХІ ст. Міжнародні відносини після краху європейських тоталітарних режимів і розпаду СРСР. Посткомуністичний світ. Поглиблення інтеграційних процесів у Європі та світі. Нова роль НАТО: надії і тривоги. Характерні видозміни у форматі міжнародних відносин після 11 вересня 2001 р. Прикметні риси розвитку міжнародних відносин на початку ХХІ ст. Міжнародний тероризм. Кінець біполярності світу й формування нової міжнародної ситуації. Зростання міжнародного впливу США. Розвиток Європейського Союзу і НАТО. Розширення ЄС в 90-х роках. Нова роль країн Східної Європи. ООН в системі сучасних міжнародних відносин. Міжнародні відносини на початку ХХІ ст.: загальні тенденції і регіональні особливості. Глобалізація як фактор світової політики. Інтеграційні процеси в сучасному світі. Регіональні конфлікти в системі сучасних міжнародних відносин. Основні фактори виникнення збройних конфліктів і війн у сучасному світі. Суперечності і перспективи розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Вандич П. Ціна свободи: історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
2. Восточная Европа между Гитлером и Сталиным. 1939 – 1941. Москва, 1999.
3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1918 – 1945 рр. Київ, 2003.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945 – 2002 рр. Київ, 2004.
5. Горохов В. Н. История международных отношений. 1918 – 1939: курс лекций. Москва, 2004.
6. Дейвіс Норман. Європа. Історія. Київ, 1999.
7. Дюррозель Ж. Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. Київ, 1995.
8. Іваницька О.П. Історія міжнародних відносин (1918 – 1945 рр.). Київ, 2011.
9. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 1945). Вінниця, 2004.
10. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст. Львів, 2003.

11. Новейшая история Европы и Америки. XX век: в 3-х т. / под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарева. М., 2002.
12. Павлюк В.В. Новітня історія країн Західної Європи та Америки (1918 – 1945 рр.): підручник. Львів, 2010.
13. Пономарев М. В. История стран Европы и Америки в новейшее время. Москва, 2010.
14. Постоловський Р. Троян С., Федорак В. Світ на зламі епох: історія кінця XIX – середини XX ст. Київ, 2000.
15. Ротшильд Д. Історія Центрально-Східної Європи між двома світовими війнами. Київ, 2001.
16. Сич О. І. Історія західного суспільства в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.): навчальний посібник. Чернівці, 2008.
17. Цветков Г. М. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917 – 1945 рр. Київ, 1997.

Новітня історія країн Азії і Африки

Національно-революційна боротьба в Китаї у 1918 – 1924 рр.

Соціально-політичне й економічне становище країни на рубежі нової і новітньої історії. Рух «4 травня» 1919 р. Створення КПК. Проблема створення національно-революційного фронту.

Японія між двома світовими війнами.

Особливості фашизації країни. Японія на рубежі нової і новітньої історії «Рисові бунти». Внутрішня і зовнішня політика уряду у 20-х рр. Фашизація країни та її особливості.

Іран 1918 – 1945 рр.

Проголошення Гілянської радянської республіки та її загибель. Політика Англії і Росії щодо Ірану у 1918 – 1921 рр. Укладення ірано-радянського договору. Реформи 20 – 30-х рр. та їх значення. Іран у роки II світової війни.

Туреччина 1918 – 1945 рр.

Національна революція та її наслідки. Реформи Кемалю Ататюрка та їх значення (1923 – 1929 рр.) Внутрішня і зовнішня політика уряду у 30-х рр. Туреччина у роки II світової війни.

Індостан у 1918 – 1947 рр.

Політика британських колонізаторів у 1918 – 1919 рр. Розгортання національно-визвольної і соціальної боротьби у 1919 – 1922 рр. М. К. Ганді. Внутрішньополітичне становище країни у 20-х рр. Національно-визвольна і соціальна боротьба у 30-х рр. Боротьба за незалежність у 1939 – 1947 р.

Китай у 1928 – 1949 рр.

Радянський рух та його поразка. Внутрішня і зовнішня політика уряду у 1928 – 1935 рр. Боротьба за створення антияпонського фронту (1935 – 1937 рр.) Напад Японії. Розгортання визвольної боротьби у 1937 – квітень 1944 рр. Становище у Визволеному районі (1937 – квітень 1944 рр.) Військово-політична криза 1944 р. Вступ СРСР у війну з Японією. Завершення визвольної війни.

Японія у 1945 – початок XXI ст.

Демократичні перетворення у другій половині 40-х рр. ХХ ст. Аграрна реформа та її наслідки. Шляхи розбудови «японського економічного дива». Соціально-економічний розвиток у другій половині 70-х-80-х рр. Політичний розвиток у другій половині 70-х-80-х рр. Труднощі економічного і політичного розвитку у першій половині 90-х рр. Реформи другої половини 90-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст. Японія на сучасному етапі розвитку.

Індія у 1947 р. – початок ХХІ ст.

Соціально-політичний і економічний розвиток у 1947 – 1950 рр. Проголошення республіки. Курс Д. Неру на утвердження незалежності Індії (1950 – 1964 рр.). Успіхи й труднощі розвитку країни у другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. Загострення внутрішньополітичної ситуації у другій половині 80-х – першій половині 90-х рр. Реформи 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. та їх наслідки. Індія на сучасному етапі розвитку.

Соціалістичні перетворення у Китаї.

Перемога КПК у громадянській війні 1945 – 1949 рр. Політика демократичних перетворень (1949 – 1952 рр.) Перехід до побудови соціалізму. Політика «великого стрибка» та її провал (1958 – 1965 рр.) Апогей «культурної революції» (1966 – 1969 рр.) Криза тоталітарного режиму (1970 – 1978 рр.).

Реформи у Китаї: успіхи й проблеми. Розробка концепції реформ. Перетворення у сільському господарстві (1978 – 1984 рр.) Реформування промисловості. Виникнення труднощів в економічному розвитку (1984 – 1987 рр.) Політика «врегулювання» (1988 – 1991 рр.) Курс поглиблення реформ. Економічне піднесення Китаю у перші десятиліття ХХІ ст.

Близькосхідна криза та шляхи її врегулювання (друга половина 40-х років ХХ – початок ХХІ ст.)

Утворення держави Ізраїль. Сіонізм і арабо-ізраїльська війна 1948 – 1949 рр. Політика ізраїльського уряду щодо палестинців. Арабо-ізраїльські війни 1956, 1967 і 1973 рр. та їх наслідки. «Війна за воду» та «Війна на виснаження»: сутність, перебіг та результати. Розгортання Палестинського руху опору. Створення Організації Визволення Палестини та її діяльність в другій половині 1960-х – 1970-х рр. Перші спроби мирного врегулювання Близькосхідної кризи. Кемп-Девідські угоди. Сучасний стан справ арабо-ізраїльського протистояння.

Південно-Африканська Республіка у другій половині 40-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Соціально-економічний розвиток у 50 – 70-х рр. ХХ ст. Ідеологія і політика апартхейду. Створення бантустанів. Реформи президента Фредеріка де Клерка. Скасування апартхейду (кінець 80-х – початок 90-х рр.) Демократизація суспільно-політичного життя. Внутрішня і зовнішня політика уряду Н. Манделі. ПАР на початку ХХІ ст.

Сирія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Соціальне та економічне становище країни після Другої світової війни. Революція «8 березня». Становлення Баасистського режиму, його внутрішня політика. Основні напрямки зовнішньої політики: Сирія в «Холодній війні» (сирійсько-радянські (російські) та сирійсько-американські відносини). Позиція

держави в контексті арабо-ізраїльського протистояння. Роль країни у врегулюванні курдського питання на Близькому та Середньому Сході. Політика Башара аль-Асада. Громадянська війна початку ХХІ ст.

В'єтнамська війна та її геополітичні наслідки

Індокитай після Другої світової війни. «Особлива війна» США у Південному В'єтнамі. Криза маріонеткового режиму. Тонкінський інцидент та повномасштабна інтервенція США у В'єтнамі. Цілі, етапи та наслідки повітряної війни. Допомога СРСР та країн соціалістичного табору Північному В'єтнаму та В'єтконгу. Військові успіхи прокомуністичних сил. Паризька угода 1973 р. Завершення громадянської війни та утворення Соціалістичної республіки В'єтнам. Сучасний етап розвитку В'єтнаму.

Соціально-економічний і політичний розвиток Пакистану наприкінці 40-х рр. ХХ – початок ХХІ ст.

Утворення держави Пакистан. Економічне й політичне становище країни після здобуття незалежності. Зародження Кашмірської проблеми: перші індо-пакистанські війни та спроби мирного врегулювання. Соціально-економічний та політичний розвиток держави в 1950-х – 1990-х рр. Національне питання і роль ісламу. Каргільська війна та переворот 1999 р. Політика П. Мушарафа та його наступників. Зовнішня політика уряду Пакистану в ХХІ ст.

Іранська революція 1978 – 1979 рр. та перерозподіл сил на Близькому та Середньому Сході.

Соціально-економічна та політична криза після Другої світової війни. «Біла революція»: причини і суть. Посилення негативних тенденцій у розвитку країни. Визрівання революційної ситуації, початок революції. Діяльність аятоли Хомейні. Ісламська революція 1978 – 1979 р. в Ірані, її характер та особливості. Проголошення Ісламської Республіки Іран. Значення революції для Близького та Середнього Сходу.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бузов В. И. Новейшая история стран Азии и Африки (1945 – 2004 гг.). Ростов-на-Дону, 2005.
2. Васильев Л. С. История Востока. Москва, 1998. Т. 2.
3. Говоров Ю. Л. История стран Азии и Африки в новейшее время. Кемерово, 1997.
4. История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. Москва, 1986.
5. История стран Азии и Африки в новейшее время. Москва, 1979.
6. История Тропической и Южной Африки 1918 – 1988. Москва, 1989.
7. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918 – 1999 рр. Львів, 2000.
8. Новейшая история арабских стран Азии (1917 – 1985). Москва, 1988.
9. Новейшая история арабских стран Африки (1917 – 1987). Москва, 1987.
10. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кін. ХХ ст.). Суми, 2002.

11. Трошин Ю. А. История стран Азии и Африки в новейшее время (1918 – 2000). Москва, 2004.

Історія української культури

Вступ. Теоретичні основи курсу. Предмет, методи та завдання навчального курсу “Історія української культури”, його місце в системі підготовки майбутніх фахівців. Поняття культури. Основні категорії навчального курсу. Структура, складові частини і функції культури, її концепції. Національна специфіка та загальнолюдська універсальність культури. Національна і народна (етнічна) культура. Співвідношення понять українська культура і культура України. Періодизація, регіональний, європейський і світовий контекст історії української культури.

Походження культури. Процес культурогенезу на теренах України в доісторичну добу. Становлення культури як один із аспектів формування й розвитку людини і людського суспільства та суспільного способу життя. Антропогенз на території України. Первісне вогнище культурогенезу. Спосіб життя. Поселення, житло, предметне середовище. Мистецтво. Культура неолітичного населення України. Неолітична революція. Трипільська культура як вершинний етап розвитку енеолітичного населення на території України. Винятковість, періодизація, територіальне розповсюдження, особливості, місце та роль трипільської культури. Землеробське господарство і досягнення трипільців у його розвитку. Трипільські протоміста. Побут і одяг. Духовна культура та мистецтво.

Культура населення скіфо-сарматської доби. Господарство та побутова культура скіфів. Міфологія, епос і космологія. Релігійні уявлення та обряди степових скіфів. Матеріальні і духовна культура сарматських племен. Культура населення античних держав Північного Причорномор'я. Архітектура грецького та греко-римського періодів.

Культура давніх слов'ян та її роль і місце в становленні слов'янства. Витоки давньослов'янської культури. Черняхівська культура та її зв'язок із волиноподільською і пізньозарубинецькою культурами. Духовна культура давніх слов'ян. Міфологічний простір слов'янського язичництва.

Культура Київської та Галицько-Волинської Русі. Русь серед європейських держав у IX-XII ст. Самобутність культури Русі, її своєрідність. Утвердження та поширення християнства. Освіта. Перша літописна згадка про заснування школи на Русі. Поширення писемності. Пам'ятки писемності – „Остромирове Євангеліє”, „Ізборник князя Святослава”. Перша бібліотека. Роль духовенства та монастирів у поширенні писемності. Літописання, його історія, інформативність, особливості, зв'язок із старозавітною і візантійською традиціями. Вплив візантійської культури на будівництво палацових і культурних споруд Русі. Цивільна, церковна та оборонна архітектура та її особливості. Образотворче мистецтво: Давньоруські мозаїки, стінний фресковий живопис. Іконопис. Прикладне мистецтво. Книжкова мініатюра.

Культура України-Руси періоду феодальної роздробленості. Перша літописна згадка назви „Україна”. Посилення культурної своєрідності

українських земель, їх орієнтація на різні етнокультурні традиції. Культурний розвиток Галицько-Волинської держави. Особливості історичного та культурного розвитку Волині і Галичини. Освіта і наука, архітектура та мистецтво, культурні і політичні взаємини з Польщею, Угорщиною, Чехією, Німеччиною, Ватиканом. Укладення Галицько-Волинського літопису. Києво-печерський патирик. Посилення католицько-європейських впливів. Поява нових міст, укріплень, культових споруд. Монументальне та образотворче мистецтво. Створення на Волині ікони Богоматері (Волинська Богоматір). Художні ремесла. Пісенний фольклор і музичне мистецтво.

Вплив культури, мови, звичаїв України-Руси на формування культури російського, білоруського народів, на суспільне життя Литовського князівства. Руські літописи в польських та литовських хроніках та у Матвія Паризького. Вплив давньоруського фрескового живопису на розпис храмів Польщі, Чехії, Готланду.

Культурне життя України другої половини XIV – першої половини XVII століття. Українська культура в XIV – першій половині XVII століття – невід’ємна складова частина загальноісторичного процесу. Загальна характеристика періоду: розчленування і захоплення України Великим князівством Литовським, Польщею, Молдавським князівством, Туреччиною та Московським князівством. Негативний вплив втрати державності на культуротворчі процеси в Україні.

Козацтво як одна із основних історіотворчих сил нації. Вплив козацтва на формування загальноукраїнських демократичних культурних ознак. Українці як „козацька нація”. Риси духовності, віра. Мораль козацтва. Освіта. Школи вокальної музики, церковного співу. Кобзарство. Побут. Їх вплив на формування національної свідомості українського народу. Берестейська церковна унія та її наслідки для українського народу. Виникнення греко-католицької церкви (1596 р.), її місце та роль у житті українців. Національно-політичний характер боротьби між православ’ям та унією.

Ствердження ренесансно-реформаційного характеру і традицій української культури в процесі формування національної самосвідомості українського народу (XV-XVII ст.). Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636 рр.) – перший навчальний заклад вищого типу серед православних народів Європи. Релігійна, національно-політична, культурно-освітня діяльність братств, їх загальнокультурне значення. Львівська братська школа (1566 р.) Київська братська школа (1615 р.).

Українська культура другої половини XVII – XVIII століть. Козацтво як домінанта розвитку української культури. Вплив на розвиток культури політичної розчленованості українських земель. Вплив на духовне життя українського народу ідей гуманізму, Ренесансу, Реформації, бароко та Просвітництва.

Нерівномірність протікання культурних процесів у різних регіонах України. Спільне й відмінне у Лівобережній і Правобережній Україні. Православні школи в Лівобережжі з Києвом і Слобожанщині, Києво-Могилянський колегіум, його зв’язки із Західною Європою, слов’янськими

країнами, особливо з Росією.

Утвердження загального барокового науково-літературного стилю в Україні, Віршована поезія. Розповсюдження народних дум, історичних пісень і переказів про події народно-визвольної боротьби, її ватажків. Епос і прозова новела. Драма. Історичні твори. Козацькі літописи. Спроби систематичної обробки української історії. „Синопис” (1674 р.) Гізеля, „Хроніка” (1672 р.). Т. Сафоновича. Густинський Літопис (1670-х років), Вплив української барокової літератури на східних і південних слов'ян, зокрема, на московську літературу другої половини XVII ст. – початку XVIII ст. Розквіт українського (козацького) бароко у другій половині XVII ст. Барокова архітектура Придніпровської України, зокрема Києва та Києво-Печерської Лаври кінця XVII ст. Церковне будівництво за часів Мазепи, його стилістичні особливості. Розвиток іконопису. Київська книжкова графіка. Розвиток барокового граверства, його вплив у Центральній та Східній Європі. Своєрідність українського бароко в загальноєвропейському контексті.

Українська культура XIX – початку XX століть. Ідейно-політичні наслідки Французької революції кінця XVIII ст. Українська патріотична публіцистика та історіографія епохи Просвітництва. „Плач Малой России”, „Разговор Великороссии с Малороссией”, „Історія русів”. Ідеї українського автонізму та республіканства. Г. Полетика. Публіцистичні виступи В. Полетики. Становлення української історіографії: перші синтезовані видання та рукописи історії України. Історична свідомість українського дворянства на рубежі XVIII та XIX ст. Формування Історіософського міфу – концепції „Малоросійської держави”.

Класицизм в літературі та мистецтві України. Ідея „народності” як чинник українського національного Відродження, фольклорні та етнографічні дослідження. М. Цертелєв, М. Максимович, М. Маркевич, І. Срезневський, О. Бодяньський, В. Залеський, М. Костомаров. „Русалка Дністрова” – перший літературно-фольклорний альманах у Галичині. „Руська трійця”.

Романтизм в українській літературі. Український живопис на початку XIX ст. Романтична рецепція „Філософії серця” П. Юркевича. Ідеологія Кирило-Мефодіївського товариства. Значення літературної та образотворчої творчості Тараса Шевченка для української історії і культури.

Громадівський рух за розвиток української освіти. Діяльність громад. Журнал „Основа”. Українські книгарні і видавництва. Цензурні репресії та їх наслідки (Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р.), „Временные правила о печати” 1905 р..

Особливості формування системи вищої освіти в Україні. Харківський Київський, Львівський університети. Південно-західний відділ Географічного товариства у Києві. Центр розвитку української науки, культури, народознавства.

Природничі науки в Україні. М. Бекетов, Є. Ковалевський, І. Мечніков, М. Гамалія. Утворення наукових шкіл. Наукова творчість В. Вернадського. Вплив наукових досягнень на піднесення промисловості, сільського господарства, спосіб життя і характер мислення.

Започаткування професійного театру. Побутові провінційні театри України. М. Старицький, М. Кропивницький, М. Заньковецька. Українське малярство другої половини XIX – початку XX ст. Меценати України: Ханенки, Терещенки, Харитоненки.

Українська культура XX століття. Культурна політика Центральної Ради – важлива і невід’ємна частина державотворчої діяльності. Загальний освітній рівень українського народу. Розширення мережі україномовних початкових шкіл, гімназій, різних училищ і вищих навчальних закладів. Налагодження україномовної видавничої справи. Створення бібліотек. Розвиток національного театру, музики, образотворчого мистецтва.

Культура політики часів Гетьманату. Продовження формування україномовних навчальних закладів. Створення Технічної комісії та українських університетів. Українська академія наук.

Феномен радянської культури. Культурна політика більшовиків, її суперечливий характер. Політика радянської влади щодо інтелігенції. Національне й інтернаціональне, класові і загальнолюдські цінності в ідеологічних доктринах, політиці і практиці більшовизму. Культурні перетворення в СРСР в 20-ті роки: суть, тенденції, наслідки. НЕП і культура. Російський авангард у мистецтві 20-х рр. Сталінська „культурна революція” кінця 20-х – початку 30-х рр. Мистецтво соціалістичного реалізму. Курс на одержавлення культури, встановлення над нею тотального ідеологічного і політичного контролю. Досягнення і втрати радянської культури в міжвоєнний період.

Культурні процеси в Україні 20-30-х років. Українське національно-культурне відродження 20-х років; історична обумовленість, чинники. Державницька спрямованість культуротворчої діяльності української інтелігенції. Українізація і її значення для культурного процесу, для національно-культурного відродження України. Теорія „боротьби двох культур”.

Посилення ідеологічного наступу проти української культури наприкінці 20-х в 30-ті роки, „Розстріляне відродження”. Припинення українізації та розгром української інтелігенції. Церковне життя в Україні. Проблеми міжконфесійних відносин» Примусове вилучення релігії із сфери культурного, духовного життя. Руйнування культових споруд. Репресії проти віруючих і священнослужителів. Церква на західноукраїнських землях.

Українська культура і наука в умовах другої світової війни. Основні тенденції в розвитку культури. Евакуація закладів освіти, науки і культури у східні райони СРСР, їх діяльність в радянському тилу. Українська інтелігенція на фронті і в тилу. Вагомий вклад науковців Академії наук України у зміцнення боєздатності Червоної Армії і розгром ворога. Б. Патон, О. Богомолець, М. Стражеско, В. Філатов, М. Петровський, К. Гуслистий, В. Дядиченко та ін.

Культурна політика сталінського режиму на західноукраїнських землях. Реорганізація системи народної освіти на Західній Україні та Північній Буковині, її українізація. Скасування платності навчання. Розширення та зміцнення мережі шкіл та культурно-освітніх закладів, певні успіхи в ліквідації

неписьменності і малописьменності наприкінці 30-х – на початку 40-х років ряду вузів і технікумів, наукової мережі Української Академії наук на західноукраїнських землях. Утвердження ідеї возз'єднання західноукраїнських земель у складі єдиної України у творах С. Тудора, Я. Галана, П. Козланюка, О. Гаврилюка та ін.

Культурна політика сталінського керівництва СРСР у повоєнний період. Продовження репресій і посилення тотального контролю за духовним життям. Партійна підтримка російського націонал-шовінізму і курс на провінціалізацію української культури як шлях до її затухання. Протиукраїнські акції Москви щодо української культури.

Участь України у діяльності ООН, ЮНЕСКО, інших міжнародних організацій – шанс до її включення у світовий культурний процес. Обмежений характер культурних стосунків українського народу з народами зарубіжних країн. Відбудова і розвиток матеріальної бази освіти, науки і культури.

Розвиток культури українського народу після смерті Сталіна. Процеси десталінізації та лібералізації в українській культурі. Хрущовська „відлига” і зрушення в галузі освіти, культури, науки, літератури і мистецтва. Поява і місце „шестидесятників” у збереженні та розвитку української культури та духовності.

Політична та ідеологічна реакція середини 60-х років. Репресії проти інакодумців. Проблеми розвитку національної школи в 60-80-ті роки. Наростання кризових явищ в освіті, науці та культурі.

Світові наукові досягнення і суперечливі процеси в розвитку науки в Україні 60-80-х роках. Зростання мережі науково-дослідних установ. Здобутки технічних, природничих і медичних наук. Є. Патон, О. Антонов, В. Глушков.

Наростання дисидентського руху в Україні. Розвиток літератури і мистецтва. Творчість М. Рильського, А. Малишка, В. Сосюри, О. Гончара. Оновлення літератури з приходом до неї нового творчого покоління. Письменники Л. Костенко, І. Драч, Д. Павличко; літературні критики І. Дзюба, І. Світличний, Є. Сверстюк; публіцисти В. Мороз, В. Чорновіл; живописці П. Заливаха, А. Горська та ін. Непідцензурна українська поезія В. Симоненка, В. Стуса. Видання й наукове опрацювання спадщини В. Блакитного, В. Винниченка, М. Куліша, М. Хвильового.

Сучасна українська культура та її входження у світовий простір. Культурний і науковий розвиток незалежної України. Основні напрямки української та зарубіжної культури в 90-х роках. Роль національної культури в утвердженні і розвитку незалежності держави. Виклики часу і державна стратегія в галузі культури, освіти, науки. Масова культура та її специфіка в різних типах сучасних суспільств. Елітарна культура. Наука, освіта, література, мистецтво, релігія в сучасному світі.

Міжнародне культурне співробітництво України. Зв'язки з українською діаспорою та посилення культурних впливів з її боку. Співпраця з міжнародними організаціями, асоціаціями і товариствами в пошуку перспектив вирішення актуальних проблем розвитку культури та світової цивілізації XXI століття.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Світова та українська культура: навч. посібник. Львів: Світ, 2004. 344 с.
2. Бокань В. А. Історія культури України: навч. посібник В. А. Бокань, Л. П. Польовий. К.: МАУП, 1998. 232 с.
3. Гаврюшенко О. А. Історія культури: навч. посібник / Наук. ред. В. М. Шейко / О. А. Гаврюшенко, В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. К.: Кондор, 2004. 763 с.
4. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 1. Історія культури давнього населення України. К.: Наукова думка, 2001. 1135 с.
5. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 2. Українська культура другої половини XIII – першої половини XVII століть. К.: Наукова думка, 2003. 847 с.
6. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII століть. К.: Наукова думка, 2001. 1246 с.
7. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 4. Книга 1. Українська культура першої половини XIX століття. К.: Наук. думка, 2008. 1007 с.
8. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 4. Книга 2. Українська культура другої половини XIX століття. К.: Наукова думка, 2005. 1296 с.
9. Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. К.: Либідь, 1994. 656 с.
10. Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / Упоряд. Б. І. Білик, Ю. А. Горбань, Я. С. Калакура та ін.; За ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. К.: Вища школа, 2000. 607 с.
11. Культура українського народу: навч. посібник / В. М. Русанівський, Г. Д. Вервес, М. В. Гончаренко та ін. К.: Либідь, 1994. 272 с.
12. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник. Вид. 2-е, перероб. і доп. / За ред. проф. А. Яртися і проф. В. І. Мельника. Л.: Світ, 2005. – 568 с.
13. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Євген Маланюк. – К.: Обереги, 1993. 80 с.
14. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. К.: Абрис, 1991. 227 с.
15. Попович М. В. Нарис історії культури України. К.: Арттек, 1998. 728 с.
16. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. К.: Фенікс, 1993. 428 с.
17. Українська культура: історія і сучасність: навч. посібник / За ред. Черепанової С. О. Л.: Світ, 1994. 456 с.
18. Українська та зарубіжна культура. навч. посібник / За ред. М. Заковича. К.: Знання, 2001. 326 с.
19. Шейко В. М. Тишевська Л. Г. Історія української культури: Навч. посібник / Наук. ред. В. М. Шейко. К.: Кондор, 2006. 264 с.

Історія зарубіжної культури

Вступ до курсу «Історія зарубіжної культури».

Філософсько-теоретичні основи трактування поняття «культура» в культурологічній думці. Зміст поняття в період античності, середньовіччя, відродження нового часу. «Культура» з точки зору європейських просвітителів. Філософський, соціологічний, культурно-антропологічний підходи до визначення змісту поняття «культура». Сучасні погляди на теоретичні основи і трактування поняття «культура». Світова та національні культури. Культура і сучасна цивілізація. Основні тенденції розвитку сучасної культури.

Динаміка культурних процесів. Самобутність і суверенітет культури. Інтеграція, акумуляція асиміляція. Етнічна і національна культури: спільне і відмінне. Етноцентризм. Архаїзація культури. Часовий та просторовий підходи до вивчення історії світової культури.

Регіональна типологія світової культури. Європейський та Американський регіони.

Особливості просторового підходу до вивчення світового культурного процесу. Зміст поняття історико-культурний регіон. Основні риси і принципи просторового структурування всесвітньої культури. Елементи хронологічного підходу у вивченні культур окремих регіонів. Основні культурні регіони світу: географічні межі, етнічний склад, спільне у суспільному та культурному житті.

Європейський культурний регіон. Спільне у історичній долі європейських народів. Роль античності у розвитку європейської культури. Формування історико-культурного обличчя Європи у період середньовіччя. Християнська церква у історії європейської культури. Етнічні, політичні та релігійні відмінності у формуванні культурної специфіки окремих субрегіонів Європи. Характер культурних змін в періоди Ренесансу і Реформації. Роль нового і новітнього часу у розвитку культури країн Європи. Гуманізм і гуманістична спрямованість у розвитку європейської культури. Україна в контексті культурно-історичної долі Європи.

Культура Північноамериканського регіону. Роль корінних американців у формуванні культури США Канади. Органічні зв'язки американської культури нового і новітнього часу з європейським регіоном. Спільні тенденції розвитку літератури і мистецтва. Вплив сучасної американської культури на Європу та інші регіони світу. Етнокультурні процеси в США і Канаді.

Латиноамериканський історико-культурний регіон. Культурологічна та історична типологія регіону. Вплив різнорідних расово-етнічних елементів на формування культурної специфіки Латинської Америки. Європеїзація регіону, роль європейського елементу в сучасних латиноамериканських культурах. Культурний вплив корінного населення. Специфіка окремих субрегіонів Латинської Америки. Євроамерика, Індоамерика, Афроамерика. Специфічні риси образотворчого мистецтва, літератури, музики.

Регіональна типологія світової культури. Азійський та Африканський регіони.

Арабо-мусульманський культурний регіон. Передумови формування історико-культурної спільноти. Релігійний фактор. Географічні та етнічні межі

регіону. Особливості розвитку мистецтва і літератури. Взаємовплив мусульманських культур з культурами сусідніх регіонів.

Далекосхідний культурний регіон. Роль релігій у досягненні культурної єдності регіону. Буддизм. Філософські та етико-естетичні принципи далекосхідних культур. Дзенська традиція у літературі і мистецтві. Конфуціанські естетичні принципи. Взаємовплив далекосхідних європейських культур у XIX-XX ст.. Тенденції розвитку культури країн Далекого Сходу в сучасний період.

Індійський культурний регіон. Географічні межі, етно-релігійна характеристика. Особливості складання давньоіндійської культури. Філософські та релігійні принципи. Досягнення давньої та сучасної індійської культури. Вплив інших регіонів (далекосхідний, арабо-мусульманський, європейський). Напрямки розвитку культури народів Індії у XX – початку XXI ст. Естетичні принципи сучасної індійської культури.

Африканський культурний регіон. Особливості формування культурного обличчя Чорної Африки. Давні цивілізації на Африканському континенті. Наслідки колоніального періоду для розвитку культури. Європеїзація. Концепція духовної деколонізації. Етнорелігійна та культурна строкатість регіону. Субрегіони Африки. Специфіка естетичних поглядів африканських народів. Розвиток образотворчого мистецтва і музики. Культура народів островів Атлантичного та індійського океанів. Тенденції сучасного розвитку африканських культур.

Антична культура.

Передумови розвитку культури у народів античного світу. Єгейські цивілізації III – II тис. до н.е. Культура Греції V – VI ст. до н.е. Образотворче мистецтво, архітектура. Філософія (Сократ, Платон, Аристотель, Геракліт та ін.). Давньогрецький театр. Література (Троянський цикл, поезія).

Елліністична культура у III – I ст. до н.е. Розвиток науки. Олександрійська бібліотека. Поєднання в культурі західних східних елементів. Нове піднесення архітектури і образотворчого мистецтва. Римська культура. Особливості розвитку у царський та республіканський період. Вплив етрусків і греків. Архітектура і мистецтво. Література.

Період імперії. Розвиток архітектури і містобудування. «Золотий вік» римської поезії (Вергілій, Горацій, Овідій). Драматургія (Сенека). Історична література, сатиричний роман. Розвиток образотворчого мистецтва. Риси повсякденного життя.

Візантійська культура.

Передумови розвитку візантійської культури. Роль античної спадщини і православної церкви. Ранньовізантійська культура. Історична література (Прокопій Кесарійський). Розвиток архітектури і образотворчого мистецтва. Візантійський іконопис. Розквіт візантійської культури (XI – XII ст.) Посилення впливу церкви на культурне життя.

Пізнньовізантійська культура. Суспільно-політичний занепад. Ісихазм. Візантійський передгуманізм. Мистецтво пізньої Візантії. Вплив пізнньовізантійської культури на італійське Відродження.

Культура середньовічної Європи.

Соціокультурна ситуація в середньовічній Західній Європі. Культура раннього середньовіччя. Вплив католицької церкви. Визрівання і оформлення двох тенденцій у ставленні до знання культури. Схоластика. Середньовічні школи і університети. Фома Аквінський і його «Сума теології». Наука. Алхімія як феномен середньовічної культури. Література XI – XIII ст. Героїчний епос. Поезія трубадурів Лицарський роман. Архітектура. Оформлення романського і готичного стилів. Фрески і вітражі. Середньовічна скульптура. Риси повсякденного життя.

Культура народів Центральної та Південної Америки доколоніального періоду.

Культурологічна та історична типологія американських культур. Найстародавніші цивілізації Центральної Анд. Цивілізація інків. Досягнення матеріальної та духовної культури. Найстародавніші цивілізації Мезоамерики. Ольмекська культура та її вплив на подальший культурний розвиток регіону. Перші осередки цивілізації Майя.

Стародавні цивілізації Мезоамерики. Розвиток мистецтва науки міст-держав Майя. Культура ацтеків.

Арабо-мусульманська культура.

Передумови формування культурного регіону. Виникнення ісламу. Арабські завоювання. Коран як пам'ятка культури. Вплив християнства та іудаїзму. Арабо-мусульманське мистецтво. Вплив канонів ісламу на образотворче мистецтво. Портретна мініатюра. Особливості архітектури. Нові типи монументальних споруд (мечеть, мінарет). Арабо-мусульманська література. Розвиток художньої культури в IX – XII ст. Декоративне мистецтво. Оформлення архітектурних споруд. Вплив арабо-мусульманської культури на сусідні регіони.

Культура країн Далекого Сходу.

Культурні здобутки Китаю періоду Середньовіччя. Література VIII – IX ст. Мистецтво епох Тан і Сунь. Культурні досягнення епохи Мін (XIV – XVII ст.). Культура Китаю періоду пізнього феодалізму (XVII – поч. XIX ст.) Ортодоксальне конфуціанство. Жорсткий контроль маньчжурської влади над культурою. Література.

Культура Японії давнього та середньовічного часу. Культура аристократії. Розвиток іконографії та скульптури. Формування національного стилю. «Японізація» конфуціанства у XVII ст. Досягнення міської культури у XVII – XVIII ст. Розвиток літератури. Японська новелістика. Особливості культурного розвитку Японії в другій половині XIX ст.

Культура народів Індії.

Становлення культурних засад давньої Індії. Спільність історичної долі народів Індосанту. Релігія в культурі Індії. Наукове пізнання в Індійській культурі. Розвиток мистецтва від середньовіччя до нового часу. Мусульманський вплив на індійську культуру. Культурні процеси в Індії часів британського колоніального правління. Основні тенденції розвитку мистецтва і літератури в Індії другої половини XX ст.

Культура народів Африки.

Особливості формування культури Чорної Африки. Культура народів Західної і Центральної Африки. Мистецтво та художні ремесла народів Східної Африки. Мусульманський вплив. Особливості розвитку культури Південної Африки. Вплив колоніального періоду на культурні процеси у африканських народів. Основні тенденції сучасного розвитку африканських культур.

Культура європейського Відродження. Ренесанс в Італії.

Соціально-економічні передумови культури Відродження. Характер культури Ренесансу. Синтез відродження античності з основами середньовічної культури. Гуманізм як ідеологічна основа культури Ренесансу. Відкриття світу і людини. Платонівська академія.

Проторенесанс і ранній Ренесанс. Розвиток ренесансної літератури (Данте Алігері, Джовані Боккаччо. Франческо Петрарка). Мистецтво раннього Ренесансу. Формування теоретичних основ нового живопису.

Високе Відродження. Епоха титанів (Мікеланджело. Рафаель. Леонардо да Вінчі). Філософія, наука і релігія. Ніколо Макіавеллі та його «Государ». Трагічна тенденція в літературі та мистецтві високого відродження. Пізнє Відродження. Криза гуманістичної культури. Маньєризм. Придворно-аристократичне мистецтво. Перехід до стилю бароко.

Культура Відродження в Північній Європі.

Особливості ренесансної культури у Франції, Англії, Нідерландах, Німеччині. Переосмислення готичної культури. Реформація.

Нідерландське відродження. Живопис. (Ян Ван Ейк, Ієронім Босх. Пітер Брейгель Старший). Поширення ідеології реформації. Еразм Роттердамський. Наслідки реформації та релігійних війн для нідерландського відродження.

Мистецтво французького відродження. Розвиток архітектури. Замки Луари XVI ст. Відродження в Німеччині. Ідеологія Реформації. Мартін Лютер. Література Відродження. Мистецтво Німеччини. Англійська література Відродження. Томас Мор. Вільям Шекспір. «Трагічне Відродження».

Культура країн Західної Європи XVII ст.

Культура бароко – епоха розкошів та збентеження. Основні чинники розвитку європейської культури XVII ст. «Наукова революція». Синтез мистецтв. Втілення релігійних ідей возз'єднання з Богом через емоційну виразність і масштабність мистецьких творів.

Література XVI ст. Відчуття стрімкого часу. Початок класицизму в другій половині XVII ст. Стилі бароко і класицизму в образотворчому мистецтві архітектурі. Монументальний живопис. Палацові ансамблі. (Ескоріал, Версаль, Лувр). Іспанська художня школа XVII ст. Причини занепаду мистецтва в Іспанії кінця XVII ст.

Мистецтво Фландрії та Голландії. Основні чинники розквіту. Тематика голландського живопису. Бароко, класицизм у Франції. Поширення раціоналізму. Звернення до канонів античності та Ренесансу. Формування в класицизмі жорсткої системи правил і наслідування канонічних зразків.

Культура європейського Просвітництва XVIII ст.

Передумови і витоки європейського Просвітництва. Основні риси епохи

Просвітництва. Католицьке Просвітництво. Політичні й філософські течії. Основні напрями мистецтва XVIII ст.: стиль рококо, сентименталізм, класицизм.

Звернення європейського мистецтва до ідеалів античності в середині XVIII ст. Пошук ідеалу перебудови суспільства. Неокласицизм. Поява художньої критики. Дені Дідро, Жан Жак Руссо.

Перегляд історичної художньої системи. Гуманістична спрямованість європейської літератури. Сентименталізм. Пошук витонченості благородства. Культура епохи Просвітництва і Схід. Риси повсякденного життя.

Культура країн Західної Європи першої половини XIX ст.

Характер європейської культури XIX ст. Основні напрями та чинники розвитку. Вплив суспільно-політичних процесів та розвитку капіталізму в економіці. Основні здобутки європейської науки XIX ст. Розвиток освіти. Зростання ролі культурних зв'язків та взаємовпливів. Революційно-демократичні тенденції та рухи.

Основні культурні течії та стилі: класицизм, романтизм, реалізм. Оформлення консервативного парадно-офіційного стилю (академізм). Розвиток архітектури. Стиль ампір. Домінування класичних традицій. Неоготика. Найзначніші споруди першої половини XIX ст. Класичний стиль у живописі.

Романтична література, як один з проявів культурного життя Європи. Німецька література. Англійська романтична поезія. Суперечності класицизму романтизму у французькій літературі. Поява реалістичного напрямку в літературі. Аналітичне зображення сучасного життя (Бальзак, Стендаль, Діккенс, Флобер). Риси повсякденного життя.

Європейська культура другої половини XIX ст.

Вплив соціальних перетворень і промислової революції. Образи нового часу в мистецтві і літературі. Руїнування старих художніх принципів.

Архітектура. Технологічний переворот, нові матеріали і методи будівництва. Еклектизм. Реконструкція європейських столиць.

Літературний процес в країнах Європи. Критичний реалізм. Філософія позитивізму виникнення натуралізму. Творчість найвидатніших натуралістів (Еміль Золя, Гі де Мопассан, Едмон Гонкур).

Поява символізму як продовження романтичної традиції. Естетична доктрина символістів. Поезія символізму. Принципи символізму в драматургії. Образотворче мистецтво. Реалістичний живопис Франції у 60-70-х рр. XIX ст.

Творчі принципи імпресіонізму. Е. Мане. Основні напрями творчої діяльності (Едгар Дега, Огюст Бенуар, Клод Моне). Неоімпресіонізм. Постімпресіонізм. Творчість В. Ван Гога. Символізм у європейському живописі 70-90-х рр. XIX ст. Принципи творчості, новаторські прийоми. Риси повсякденного життя.

Європейська культура кінця XIX – початку XX ст.

Основні чинники розвитку культури. Стиль модерн. Принципова новизна архітектури. Конструктивізм. Функціоналізм. Домінування символізму в європейській літературі. Неоромантика. Реалістична література. Нові принципи скульптурної творчості. О. Роден, А. Майоль, А. Бурдель. Живопис

переломної епохи. Модерністські течії в мистецтві. Перехідні риси в мистецтві кінця XIX – початку XX ст.

Культура країни Північної Америки XVIII – початку XX ст.

Культура раннього колоніального періоду. Пуританізм. Культурний розвиток пізнього колоніального періоду. Формування американської нації. Просвітництво. Відмінності у тенденціях культурного розвитку північних південних колоній. і формування афро-американської складової північноамериканської культури.

Культура пришвидшеного розвитку капіталізму. Ідея національної винятковості. Література романтизму.

Поширення аболіціоністських настроїв. Зростання інтересу до фольклору і міфології корінного населення. Культура епохи Громадянської війни і Реконструкції. «Американська мрія» – головна ідея американської нації. Прогресивна американська література.

Культура Канади. Формування та розвиток культур франкоканадців і англоканадців. Особливості духовної культури. Риси повсякденного життя.

Культура народів Латинської Америки XVII – XIX ст.

Наслідки зіткнення культур. Роль католицької церкви. Сильова єдність зодчества на всій території Латинської Америки. Симбіоз різних культур в рамках нової культурної цілісності. Складання расово-етнічних складових майбутніх націй і культур. Роль католицької церкви.

Національно-визвольна боротьба та формування національних культур Латиноамериканського регіону. Формування нових націй.

Розвиток архітектури. Відмова від колоніального стилю. Класицизм. Наслідування європейських зразків. Еклектика. Розвиток театру. Патріотичний пафос драматичних творів. Роль літератури у формуванні національної самосвідомості.

Динаміка розвитку світової культури XX – початку XXI ст.

Характер сучасної культури. Маскульт і висока культура Заходу. Досягнення європейської культури у XX ст. Тоталітаризм і культура. Основні тенденції та особливості розвитку літератури.

Модернізм і традиціоналізм. Експресіонізм, кубізм, абстракціонізм. Гуманістичні і демократичні тенденції європейської літератури. Мистецтво XX ст. Модерністські напрямки (експресіонізм, абстракціонізм, сюрреалізм та ін.). Реалістична традиція в образотворчому мистецтві.

Пролетарська культура. Естетика реалізму, авангардистське мистецтво. Складання тоталітарного режиму та розвиток культури. Художнє життя СРСР у 30-70-х роках. Принципи ідеологічного диктату в культурному житті. Соціалістичний реалізм. Культурне піднесення 60-х рр. і причини його згасання. Роль «перебудови» середини 80-х рр. у культурному житті.

Національні культури країн Сходу та Латинської Америки в XX – на початку XXI ст. Культурно-історична свідомість сучасного Сходу. Процес соціально-економічної та культурної модернізації. Культурне життя ісламських країн. Традиції і новації. Специфіка розвитку японської цивілізації у XX ст. Поєднання модернізації і традицій. Особливості розвитку китайської

цивілізацій. Поєднання модернізації і традицій. Культурне життя Латинської Америки. Фестивальна культура. Риси повсякденного життя.

Розвиток культури у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Тенденції розвитку культури у повоєнні десятиліття. Культурний бунт 60-х років ХХ ст. Молодіжна культура. Хіпі. Розвиток масової культури: кіноіндустрія, телебачення, музика. Інтернет, соцмережі та віртуальна реальність у площині культурних трансформацій. Інтеграційні процеси, діалог культур та проблема збереження національної ідентичності. Технічний прогрес та зміни повсякденного життя.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Культурологія: підручник. Київ, 2018.
2. Багацький В. В, Кормич Л. І. Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ століття: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ, 2018.
3. Бокань В. Культурологія: навч. посіб. Київ, 2000.
4. Горбач Н. Я. Культурологія: навч. посібник. Львів, 2005.
5. Горелов А. А. Культурологія: учеб. пособие. Москва, 2001.
6. Греченко В. А., Чорний І. В., Кушнерук В. А., Рижко В. А. Історія світової та української культури: підруч. для вищ. закл. освіти. Київ, 2000.
7. Історія світової культури: навч. посібник / В. М. Шейко, О. А. Гаврюшенко, О. В. Кравченко; наук. ред. В. М. Шейко. Київ, 2006.
8. Історія світової культури: навч. посібник / Л. Т. Левчук та ін. Київ, 2010.
9. Історія світової та української культури: підручник / В. Греченко, І. Чорний, В. Кушнерук, В. Режко. Київ, 2000.
10. Кравець М. С., Семашко О. М., Піча В. М. Культурологія: навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. Львів, 2003.
11. Кравченко А. И. Культурология: учебное пособие для вузов. Москва, 2002.
12. Культурологія: навчальний посібник / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. Київ, 2007.
13. Культурологія: навчальний посібник / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, К. А. Іванова. Київ, 2003.
14. Культурологія: теорія та історія культури: навч. посібник / За ред. І. І. Тюрменка, О. Д. Горбула. Київ, 2004.
15. Левчук Л. Історія світової культури. Культурні регіони. Київ, 2000.
16. Подольська Є. А., Лихвар В. Д. Іванова К. А. Культурологія: навч. посібник. Київ, 2003.
17. Українська та зарубіжна культура: навч. посібник / Л. Є. Дещинський, Я. Я. Денисов, М. П. Скалецький та ін. Львів, 2005.
18. Хоменко В. Я. Українська і світова культура: підр. Київ, 2002.
19. Шевнюк О. Л. Культурологія: навч. посіб. Київ, 2007.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання знань студентів з комплексного кваліфікаційного екзамену з навчальних дисциплін професійної підготовки розроблені на основі «Положення про критерії оцінювання знань студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (відповідно до вимог ECTS).

Комплексний екзамен з навчальних дисциплін професійної підготовки є окремим кредитним модулем і оцінюється за 100-бальною шкалою:

**Таблиця відповідності шкал оцінок якості
засвоєння навчального матеріалу**

Національна шкала	Критерії оцінювання
«відмінно» (90-100 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного кваліфікаційного екзамену за фахом засвоєний студентом повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
«добре» (75-89 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.
«задовільно» (60-74 бали)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний не повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою комплексного екзамену за фахом навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, відповідь фрагментарна, непослідовна.
«незадовільно» (0-59 балів)	незнання більшої частини вивченого матеріалу, істотні помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, хаотичний і невпевнений виклад матеріалу. Неспроможність виконати завдання навіть після спрямувальних питань викладача.

Рейтингова оцінка з комплексного кваліфікаційного екзамену	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	
60-66	E (достатньо)	задовільно
35-59	FX	незадовільно
34 і менше	F	